

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

www.tscat.cat

DESEMBRE 2022

DICTAMEN

La perspectiva d'infància en les polítiques socials a Catalunya

Una mirada des del Treball Social

Comissió d'Infància i Família
del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

Dictamen

La perspectiva d'infància en les polítiques socials a Catalunya

UNA MIRADA DES DEL TREBALL SOCIAL

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

Comissió d'Infància i Família
del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

Josep Maria Torralba (coordinador del dictamen),
Albert Frago, David Rodríguez, Tamara López,
Estefania Gijón, Empar Ibáñez i Matilde González.
La col·laboració de Montse Pedret i Anna Riopedre
del Grup de Treball Social Educatiu.

Desembre de 2022

Índex

1 - Introducció	5
2 - Marc conceptual	7
3 - Anàlisi de les polítiques socials sectorials i normatives en diversos àmbits d'intervenció	11
4 - Anàlisi de les aportacions de les comissions i grups de treball	45
5 - Conclusions i recomanacions	49
6 - Referències bibliogràfiques i normatives	53

1

Introducció

La Comissió d'Infància i Família del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya va acordar l'elaboració d'aquest dictamen per la necessitat que els membres de la Comissió haviem identificat d'analitzar la forma en què s'incorpora la *perspectiva d'infància* en les polítiques socials a Catalunya i aportar-hi una visió des del Treball Social.

Per complementar l'anàlisi elaborada, s'ha dissenyat un qüestionari en línia com a enquesta dirigida a totes les comissions i grups de treball del Col·legi professional amb diverses preguntes que vam considerar que ens ajudarien a elaborar el dictamen, recopilant-ne les valoracions i aportacions sobre la *perspectiva d'infància* en els diversos àmbits d'intervenció, que seran analitzades en un apartat posterior.

Aquest dictamen és una primera aproximació a l'anàlisi de la *perspectiva d'infància* en les polítiques socials sectorials i normatives de diversos àmbits d'intervenció del Treball Social com són els àmbits de la justícia, la salut, l'educació, l'habitatge, els serveis socials, la migració i la infància en risc. Però som conscients que pot haver-hi altres àmbits d'intervenció del Treball Social, emergents o no, que no s'hagin inclòs en aquest dictamen i que suposin una limitació d'aquest document.

El document està estructurat en els apartats següents: una introducció sobre el perquè de la necessitat d'elaborar aquest dictamen, seguit d'un segon apartat de marc conceptual amb els conceptes clau que fonamenten aquest

document. Com a tercer apartat, una anàlisi de les polítiques socials i normatives en els diversos àmbits d'intervenció. A continuació, un quart apartat amb l'anàlisi dels resultats obtinguts del qüestionari adreçat a les diferents comissions i grups de treball del Col·legi de Treball Social de Catalunya. I, finalment, un cinquè apartat en què es presenten i s'argumenten les conclusions a les quals hem arribat com a Comissió d'Infància i Família amb algunes recomanacions a seguir, i el darrer apartat amb les referències bibliogràfiques.

2

Marc conceptual

La infància pot entendre's com un període determinat de la vida d'un nen o nena, mesurable per un interval d'edat. Des d'una perspectiva demogràfica, s'entén com el conjunt de població d'un territori determinat que té l'edat compresa en l'interval esmentat. També com el conjunt de característiques psicosocials i biològiques d'uns subjectes en estat de desenvolupament fins que no assoleixen les característiques considerades pròpies d'una altra etapa posterior de desenvolupament, però la infància també esdevé allò que els adults diuen o consideren que és la infància, una imatge col·lectivament compartida que va evolucionant històricament.

S'ha adoptat la definició que estableix la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant (1989), que entén l'infant com a tot ésser humà menor de 18 anys i, per tant, incloent-hi els/les adolescents com l'etapa vital de transició cap a l'adultesa.

Les *representacions socials* que sobre la infància té una comunitat constitueix un conjunt d'idees quotidianes resistents al canvi i que tenen estructura de *realitat psicosocial*, atès que no només són idees sinó que generen processos que s'imposen a la infància i que condicionen nens i nenes. Etimològicament, la paraula infància prové del mot llatí *infantia*, que significa «mut, el que no

parla». Amb el temps, el terme ha anat adquirint el significat «del que no té paraula», que vol dir el que no té res interessant a dir i, per tant, no val la pena escoltar-lo.

Segons (Qvortrup et al., 2009), el nucli figuratiu de les *representacions socials* adultes sobre la infància en la nostra cultura sembla centrar-se en la idea dels «encara-no», que en el fons resulta ser una idea excloent en relació amb el grup o categoria social al qual correspon els «ja-sí». La percepció majoritària de la infància com a *categoria social* diferent integra una imatge desqualificadora d'aquesta com a grup social, encara que s'assumeix que també té aspectes positius, valorant-la socialment «pel que serà o arribarà a ser». Un punt crític de les *representacions socials* sobre els problemes de la infància s'identifica en el canvi de considerar-los un problema de la família a considerar-los un *problema social* que exigeix responsabilitats col·lectives que requereixen una actuació pública.

Amb l'aprovació de la Convenció sobre els drets de l'infant (1989), es passa de la consideració dels infants com a *subjectes de dret* més que no pas com a *objectes de protecció*. I d'aquí, a la consideració dels infants com a *actors socials* que pertanyen a un grup social que interactua amb els altres grups socials, modificant, construint i contribuint als canvis que es produeixen a la societat. Sovint aquest grup social s'acaba fragmentant a partir de presentar les *situacions problema* que els envolten i les *etiquetes socials* que s'utilitzen per identificar-los com a «infants en risc», «infants absentistes», «infants tutelats» o «infants amb problemes conductuals».

Segons Gaitán (2006, p. 70):

El que caracteritza la infància és que és l'únic grup social amb una limitació de drets fonamentada en l'edat i que està privat de la representació directa dels seus interessos. Aquesta dependència està basada en la prevalença dels drets que protegeixen els menors sobre aquells que se li assignen com a persona i ciutadà.

Els drets dels infants són també *drets humans*, però el que es qüestiona és l'abast i la manera d'exercir aquests drets en el cas dels infants. Si acceptem que les persones com a éssers humans són titulars de drets fonamentals, tam-

bé ho han de ser els infants. Però si la societat considera que els infants «són incapaços», es posa en dubte l'exercici d'aquests drets de forma autònoma. (Gaitán, 2018).

De la mateixa manera que s'han de reconèixer els drets dels infants com a drets humans com a persones, també cal reconèixer els drets dels infants com a *drets de ciutadania* pel fet de ser membres de ple dret d'una comunitat concreta. Però hi ha un debat al voltant d'aquest reconeixement que gira sobre el fet d'ignorar-los, perquè la ciutadania accepta que els drets s'adquireixen quan s'arriba a l'edat adulta o bé s'afirma que els infants ja són ciutadans sense entrar a valorar el significat d'aquesta afirmació. (Gaitán, 2018).

D'acord amb la definició adoptada en el marc del Pacte per a la Infància a Catalunya l'any 2013:

S'entén per perspectiva d'infància l'obligació i la disposició que tenen els òrgans de govern i el legislatiu a l'hora de proposar lleis i normatives, de la jerarquia que sigui o a elaborar plans o projectes, considerant les conseqüències que poden tenir per al benestar dels infants, i això a causa de l'especial naturalesa de la vulnerabilitat dels infants (Generalitat de Catalunya, 2013, p. 27).

Segons *l'Informe sobre els drets de l'infant* elaborat pel síndic de greuges de Catalunya (2019, p. 155), «s'evidencia els baixos nivells de despesa social en infància existents a Catalunya i com condicionen el desenvolupament de polítiques per tal de garantir els drets dels infants». A Catalunya només es destina el 0,8% del producte interior brut (PIB) a polítiques de protecció social adreçades a infància i família, segons les dades de l'any 2014, quan a la Unió Europea és del 2,4%.

A l'informe *La situació dels drets dels infants a Catalunya* elaborat per Save the Children (2018), es formulen una sèrie de recomanacions transversals a tenir molt en compte per tal de garantir els drets dels infants a Catalunya i que són les següents:

- Garantir que la inversió pública en protecció social als fills i la família a Catalunya superi el 0,8 % del PIB actual i assoleixi el nivell de la mitja-

na europea UE-28, situat en el 2,4 % del PIB. Aquesta partida hauria de ser blindada i no estar subjecta a retallades de pressupost;

- Sistematitzar la informació relativa a inversió pública en infància desglossada per conceptes i administracions responsables que permeti una anàlisi a partir d'una perspectiva d'equitat de manera estable en el temps, pública i de fàcil accés;
- Articular un sistema unificat de recollida d'indicadors i de dades relatives a la situació de la infància que permeti fer un seguiment i anàlisi de l'evolució que serveixi per orientar les polítiques públiques;
- Garantir que el desenvolupament normatiu incorpori una avaluació de l'impacte que les mesures tindran sobre el benestar de la infància;
- Assegurar que la veu dels infants i adolescents sigui integrada de manera efectiva en les fases de disseny i avaluació de les polítiques públiques que els afecten;
- Vetllar perquè els nens i les nenes accedeixin a la informació necessària en les diferents àrees rellevants per al seu desenvolupament per tal de poder-se construir opinions informades i poder exercir els seus drets de ciutadania;
- Desplegar tots els articles de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA), perquè el seu contingut sigui una realitat per a tots els infants de Catalunya. (Save the Children, 2018, p. 189).

Anàlisi de les polítiques socials sectorials i normatives en diversos àmbits d'intervenció

3.1 Àmbit de la justícia

L'àmbit de la justícia no el tenim associat al desenvolupament de polítiques socials, tot i que es podria considerar que és una base important per a aquestes. En aquest dictamen, l'hem inclòs, ja que s'ha considerat que conté la base d'alguns dels conceptes fonamentals per parlar dels drets dels infants, adolescents i joves.

L'interès superior de l'infant o l'adolescent, com a principi que ha de regir qualsevol actuació, decisió o polítiques públiques, i el *dret a ser escoltat* esdevenen dos conceptes primordials que tenen un pes específic en l'àmbit de la justícia i que poden traspuar-se a altres contextos. També, revisarem temes més concrets com són: els infants i adolescents en el context judicial en les diferents jurisdiccions judicials (família, justícia juvenil o penal).

L'interès superior de l'infant recollit ja en la Convenció sobre els drets dels infants en el seu article 3, esdevé un concepte jurídic que traspasa l'àmbit públic i privat i que es regeix per nombroses normatives dels diferents estats.

En el nostre territori, la *Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència* (LDOIA), en l'article 5 diu que l'interès superior de l'infant ha de ser principi inspirador de les decisions i actuacions que duguin a terme progenitors, tutors, institucions públiques o privades i que afectin infants adolescents i joves. En aquest mateix article, s'estableixin uns criteris per ponderar aquest dret i que es basa a atendre les necessitats i els drets dels infants i adolescents, la seva opinió, desitjos i la seva individualitat en el marc familiar i social. Finalment, també es recull en aquest article un aspecte molt interessant que és la participació dels infants i adolescents en l'avaluació de normes i polítiques públiques. Aspecte aquest últim assenyalat en alguns dels informes del síndic de greuges.

En aquesta línia, l'*Observació general 14, del 29 de maig de 2013, del Comitè de les Nacions Unides de Drets del Nen*, sobre l'article 3 de la Declaració de drets dels infants, apunta que l'interès superior de l'infant ha de ser una consideració primordial i que té un triple contingut:

- és un *dret* que s'ha de garantir en qualsevol decisió que afecti la vida d'un infant o adolescent;
- és un *principi* de caràcter interpretatiu; per tant, si una disposició jurídica pot ser interpretada de manera diversa, s'ha d'optar per la que millor respongui als interessos de l'infant i adolescent;
- és una *norma* de procediment, perquè sempre que es prengui una decisió que afecti un nen, o un grup concret, o els nens en general, s'ha de fer una estimació de les repercussions (positives o negatives) que té la decisió.

Ara bé, una de les dificultats per arribar a considerar aquest interès superior de l'Infant/adolescent és la ponderació dels elements que intervenen per determinar-ho i un dels que pren especial rellevància en el context judicial és l'escolta de l'infant. La legislació vigent considera l'escolta i la participació de l'infant i adolescent com un element cabdal i ha anat evolucionat al llarg dels anys.

La *Llei orgànica de protecció jurídica del menor de 2015* (art. 2) diu que l'interès superior de l'infant ha de ser valorat i considerat en totes les accions i decisi-

ons que el concerneixin, tant en l'àmbit públic com privat, i preval sobre qualsevol altre interès legítim en l'aplicació de la normativa i en les mesures que adoptin les institucions, públiques o privades, els tribunals, o els òrgans legislatius. A més a més, també marca uns criteris generals a efectes d'interpretació d'aquest interès superior i un seguit d'elements que ajudaran a la ponderació, així com les garanties per tal que es respecti. Entre aquestes destaca: el dret dels infants a ser informats, oïts i escoltats i a participar en el procés d'acord amb la normativa vigent; la participació de professionals experts i qualificats, si s'escau; la participació de progenitors, tutors o representats legals, si hi hagués conflicte o discrepància, i del Ministeri Fiscal si s'han de defensar els seus interessos; les decisions han d'incloure els criteris utilitzats i els elements aplicats per ponderar els criteris i interessos, i recursos que permetin revisar la decisió, entre d'altres.

La LDOIA, en l'article 7, recull el dret de ser escoltat dels infants «d'acord amb llurs capacitats evolutives i amb les competències assolides i, en qualsevol cas, a partir dels dotze anys, han d'ésser escoltats tant en l'àmbit familiar, escolar i social com en els procediments administratius o judicials en què es trobin directament implicats i que aboquin a una decisió que n'afecti l'entorn personal, familiar, social o patrimonial». També regula aquest article que s'han de respectar condicions de discreció, intimitat, seguretat, recepció de suport, llibertat i adequació de la situació.

Així doncs, podem dir que hi ha hagut una evolució en el dret d'escolta i de participació dels infants, que ha permès anar avançant en la regulació i en els mecanismes per a la protecció i la promoció d'aquest. Tot i això, encara s'assenyala la necessitat de continuar treballant per cercar fórmules que millorin i compensin algunes de les situacions que poden donar-se i que tenen una relació directa amb la mateixa idiosincràsia del context.

Relacionat amb aquesta qüestió, és interessant ressenyar un document que es va fer des de l'oficina del Defensor del Poble,¹ pel que fa als procediments

¹ Estudio sobre la escucha y el interés superior del menor. Revisión judicial de medidas de protección y procesos de familia. (2014)

judicials de protecció i de família en el qual recordava que l'escolta d'un menor és una facultat judicial, tal com queda recollit en la diversa normativa vigent. Però apuntava a la manca d'un mètode i d'un procés ajustat en els processos d'escolta dels infants. Aquesta situació dificulta l'accés d'un infant o adolescent al procediment judicial, encara que existeixen figures que poden fer aquesta funció (Ministeri Fiscal i Defensor Judicial), regulades. Coincident amb alguns d'aquests elements és l'informe sobre *Els drets dels infants i adolescents: centre d'atenció en les separacions conflictives* (síndic de greuges, 2010), que remet a la necessitat de garantir una actuació transversal dels serveis, òrgans i recursos implicats en aquests processos, així com un seguit de recomanacions quant a l'escolta de l'infant, que novament posa en evidència les mancances que hi ha tant en el context judicial com en l'administratiu.

En l'informe de l'Agència de Drets Fonamentals (FRA) de la Unió Europea, que avalua la pràctica actual en la justícia, des de la perspectiva dels nens i les nenes, es posa de manifest que encara queda un llarg recorregut perquè la justícia estigui plenament adaptada a la infància. En aquest informe s'assenyalen un seguit de conclusions que fan referència a:

- La necessitat de garantir el dret d'escolta i la participació efectiva dels infants en els procediments judicials (establir tribunals especialitzats per a la infància i garanties processals per afavorir la participació dels nens; definir la maduresa dels infants per a la participació; garantir al nen l'accés a l'assistència jurídica gratuïta i a una representació legal; reduir la durada del procediment; proporcionar als professionals models sobre la manera com prendre declaració; utilitzar espais i materials adaptats, etc.);
- Respecte del dret d'informació, planteja utilitzar material adaptat a les entrevistes, oferir informació i assessorament jurídic a l'abast dels infants i adolescents; establir mesures obligatòries sobre com informar els nens i a qui correspon; disponibilitat de serveis de suport per informar adequadament els infants i els seus progenitors; una única persona responsable del procés d'informació, informació adaptada a la infància, etc.
- També es plantejaven altres elements relacionats amb el dret a la protecció i a la vida privada, que observava més desenvolupats en la jurisdicció

penal, així com la necessitat de garantir la igualtat de tracte a tots els nens que participin en procediments judicials (dret a la no discriminació).

En la legislació més recent, hem vist en el nostre context dues normes que han posat l'accent en l'escolta de l'infant i a garantir els drets dels infants incorporant-hi la perspectiva de gènere.

La *Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència* (LOPVI) recull els drets dels nens, nenes i adolescents enfront de la violència i entre els quals tornem a trobar el dret a la informació i l'assessorament, a ser escoltats, a l'atenció integral, a intervenir en el procediment judicial o a l'assistència jurídica gratuïta. En aquest sentit, aquesta norma reforça el dret d'escolta de l'infant com a garantir la protecció de manera que el nen pugui denunciar sense la presència d'un adult, donant més pes a l'opinió de l'infant enfront de l'opinió de l'adult i articulant la figura del defensor judicial com a garantia per defensar els seus interessos, obligatorietat de realitzar la prova preconstituïda, etc. A més, és una llei que promou la prevenció i la formació especialitzada dels professionals com a instruments essencials per a la lluita contra la violència i aposta per la creació d'uns jutjats especialitzats en violència contra la infància i l'adolescència. Tot i això, caldrà veure com es va desenvolupant i articulant en el temps.

Per altra banda, en el *Decret llei 26/2021, de 30 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi Civil de Catalunya en relació amb la violència vicària* que modifica el Codi Civil català, es destaca la prohibició de les estades, comunicacions i relacions amb els fills i filles per al progenitor que es trobi en un procés penal per atemptar contra la vida, la integritat física o moral, la llibertat o indemnitat sexual de l'altre progenitor o els fills, i també en els casos que aquest estigui a presó pels mateixos delictes. Altrament, també és destacable la regulació que fa referència al fet que en processos civils de separació i divorci, el jutge podrà establir, de manera excepcional, un règim d'estades o comunicacions, en interès dels infants i adolescents, sempre que aquests hagin estat escoltats, sempre que tinguin capacitat natural suficient. Per tant, es dona èmfasi a la necessitat d'escoltar els infants, però en relació amb la seva maduresa.

Un breu apunt sobre l'àmbit de la justícia dels joves infractors ens duu a la garantia de la seva participació en el procés, en tant que les circumstàncies

específiques i la consideració probablement de major edat, va dur a establir i anar millorant els mecanismes per a tal fi.

Tal com s'ha anat observant, la normativa legal vigent en el nostre país ha anat avançant per garantir el dret d'escolta i de participació de l'infant en un context judicial; sempre sota la premissa de l'interès superior de l'infant. Així doncs, en el context judicial podem trobar recursos i equips que s'han creat considerant aquests principis (Equip de menors inimputables, educadors de Fiscalia, Servei Tècnic de Punt de Trobada, etc.).

Finalment, en aquest àmbit es perfilen els drets dels infants com a drets subjectius, ja que tant en la legislació internacional com en la del nostre territori així es reconeix, perquè estem en un canvi de paradigma quant a la concepció dels infants com a subjectes de dret i no com a objecte de dret. Ara bé, tot i el progrés per garantir l'interès superior de l'infant i el dret d'escolta i participació, la naturalesa pròpia i la complexitat d'aquests fan que la seva materialització encara tingui mancances relacionades amb els procediments, protocols d'actuació i metodologia per tal que es puguin garantir amb èxit. En el context judicial, concretament, s'observa que encara és present en algunes pràctiques una visió proteccionista dels infants, enfront d'una normativa que avala el dret a la seva participació i a expressar la seva opinió, alhora que certa contradicció entre la defensa dels drets dels infants i la defensa del dret de l'adult. Per tant, encara queda recorregut perquè les accions polítiques i administratives i els professionals estiguin alineats plenament amb el canvi de paradigma assenyalat i es pugui afirmar que l'interès superior de l'infant i el dret a ser escoltat i participar de les decisions que l'afecten estan garantits de manera adequada.

3.2 Àmbit de la salut

En primer lloc, hem d'entendre el concepte de la salut en un sentit ampli biopsicosocial, no únicament orgànic i, per tant, l'hem de concebre i entendre com una manera de viure que va més enllà d'un objectiu en si mateix. Conseqüentment, l'infant amb malaltia i la seva família són especialment vulnerables a diferents nivells. Això comporta la necessitat d'una atenció específica i especialitzada (Generalitat de Catalunya, 2013).

En aquest sentit, és important parlar de la *Llei 41/2002, de 14 de novembre, bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica*. És una llei rellevant per als pacients i el personal sanitari, ja que defineix els drets dels pacients i afavoreix el dret a decidir en qüestions de salut (autonomia del pacient). Qüestions a ressenyar d'aquesta llei són el dret a la informació, el consentiment i el dret a la intimitat.

- *El dret a la informació de tots els aspectes clínics (art. 4-6)*. Tots els pacients tenen dret a la informació clínica i aquesta ha de ser comprensible i adequada a les necessitats de cada pacient i la situació. Tots els professionals que atenguin un pacient han de facilitar aquesta informació, ja que el titular és el pacient (art. 5); per tant, en el cas dels infants, se n'ha d'informar els representants legals i a ells sempre que es consideri que tenen capacitat suficient per entendre-la.
- *El consentiment informat (art. 9)*. El consentiment el podran atorgar els menors emancipats o majors de 16 anys, tret que s'aprecii que no tinguin suficient capacitat intel·lectual i emocional o sigui una actuació de greu risc per a la vida o la salut. En el cas dels menors de 16 anys, el donaran els seus representants legals, si bé en situacions de greu risc per a la seva vida o salut, s'especifica que abans s'ha d'escoltar l'infant i tenir en compte la seva opinió. Relacionat amb aquest aspecte, cal ressenyar la recent aprovació de la llei que permet avortar a les noies de 16 i 17 anys, sense el consentiment dels seus progenitors.
- *El dret a la intimitat de la informació relativa a la salut de les persones*. És el dret que es respecti el caràcter confidencial de les dades de salut (especialment protegits) i que ningú pugui accedir-hi sense autorització prèvia. L'accés a aquestes dades del menor d'edat segueix els mateixos criteris comentats per a la informació i el consentiment informat.

Així doncs, s'extreu de tot plegat que el menor d'edat té dret a rebre informació i ser escoltat si té 12 anys o si es considera que és prou madur, encara que no hagi arribat a aquesta edat. El concepte del *menor madur* pren rellevància, encara que la dificultat radica en els criteris per considerar la seva maduresa (edat o desenvolupament físic, emocional i cognitiu).

El *Decret 92/2002, de 5 de març*, que estableix la tipologia i les condicions funcionals dels centres i serveis sociosanitaris i fixa les normes d'autorització, no determina cap diferenciació per edat ni previsions específiques per a infants i adolescents, i la inspecció i supervisió que en fa el Departament de Salut no és suficient i es fa en tot cas sobre els requisits que preveu aquesta normativa, que no té en compte els infants que hi resideixen, específicament.

Paral·lelament, el síndic de greuges recorda que la *Convenció de les Nacions Unides sobre els drets dels infants* estableix el *dret de l'infant a gaudir del més alt nivell de salut possible i l'obligació de les administracions d'assegurar la plena aplicació d'aquest dret*, entre d'altres, amb actuacions de prevenció en l'àmbit de la salut (art. 24).

En aquesta línia, seguint el que s'ha comentat en els anteriors àmbits, la *Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència*, estableix el dret a la prevenció, la protecció i la promoció de la salut (art. 44) i, més concretament, el dret de qualsevol infant o adolescent a poder beneficiar-se de les accions de promoció de la salut, de poder rebre tractament i actuacions de caràcter preventiu, amb l'objectiu de prevenir les malalties i les seves complicacions i disminuir l'exposició a factors de risc per a la salut, i també a rebre els efectes beneficiosos de la protecció de la salut, que s'expressa en el dret a desenvolupar-se en entorns saludables, tant en l'àmbit públic com en l'àmbit privat.

En els darrers anys, i tenint en compte l'esclat de la pandèmia, hi ha hagut un daltabaix en l'accés a la salut a moltes famílies, la qual cosa ha creat dificultats a l'hora de poder gaudir d'una bona criança. Podríem parlar, doncs, de l'actual Pla de salut de Catalunya (2021-2025), en què s'han abordat diferents estratègies que tracten i vetllen per la salut dels infants, de manera que tothom estigui en igualtat de condicions per tenir una salut de qualitat. En aquest sentit, s'ha detectat que la població infantil es troba en risc en termes de salut. Aquest fet s'esdevé perquè cada vegada més, i amb l'afectació de la COVID-19, la situació econòmica de milers de famílies repercuteix en la salut, i és així un indicador de risc per a la població infantil. Així, tal com es concreta en el Pla de salut de Catalunya (2021), «és especialment rellevant prestar especial atenció a la criança saludable dels infants fins als tres anys

i a la promoció d'un envelliment actiu i saludable, sobretot en les persones en situació de vulnerabilitat».

Com dèiem, aquestes dificultats i obstacles, que són visibles en el desenvolupament d'una criança saludable i de qualitat, generalment són a conseqüència i fruit d'un nivell socioeconòmic baix per part de les seves famílies. Aquesta desigualtat fa que molts nens i joves quedin fora del sistema públic de salut mental, bé perquè no rep atenció o bé, perquè rep atenció privada, la qual cosa agreuja encara més la situació econòmica i desigualtat social que això comporta (Observatori Drets de la Infància, 2022).

A més de les desigualtats socioeconòmiques i vetllant per la promoció de la salut mental d'un dels sectors de la població més vulnerables, cal tenir present la prevenció de trastorns mentals i també de les addiccions. Així doncs, tal com s'aborda en el Pla de salut mental de Catalunya (2016-2022), es porten a terme programes i activitats per treballar i tractar el consum d'alcohol i d'altres drogues en la població més jove i vulnerable, tenint en compte les diferents pautes de consum entre noies i nois, i també projectes de prevenció del suïcidi i de lluita contra l'estigma.

Per altra banda, els trastorns mentals són un dels principals factors de risc en el suïcidi entre la població adolescent i jove. Per aquest motiu, s'ha d'implantar una millora de l'atenció en salut mental, establint una millor coordinació de l'atenció primària i l'atenció especialitzada. Cal desenvolupar accions específiques, com per exemple: programes de prevenció del suïcidi, suport grupal per a persones desocupades, amb deutes greus o en situació de violència masclista, intervencions breus per a persones amb consum abusiu d'alcohol i programes per abordar trastorns de salut mental comuns com l'ansietat o la depressió (Pla de salut mental, 2022). És necessari dur a terme estratègies de detecció precoç del consum de risc d'alcohol i altres substàncies, donant lloc a la prevenció del consum de tabac, alcohol i altres drogues, sobretot en famílies amb infants de 0 a 3 anys.

Una altra actuació que cal destacar en positiu és l'acompanyament que es fa als infants en el procés d'identificació de gènere (Comissió Salut Mental, 2022). En aquest sentit, la veu dels infants esdevé important i, per tant, escoltada da-

vant la decisió i reconeixement d'identitat i expressió de gènere. Un exemple d'aplicació d'aquest dret el podem veure clarament a la Unitat d'Identitat de Gènere de l'Hospital de Sant Joan de Déu, on els joves poden dur a terme un acompanyament i una valoració de diferents perspectives (psicosocial, mental, ginecològica, etc.), obtenint una mirada globalitzadora de la situació del jove, oferint un espai d'acompanyament i suport des del treball social. En definitiva, l'accés a aquest tipus de recurs fa possible que els joves puguin ser escoltats i exercir el dret d'expressar la seva identitat de gènere.

Durant aquest apartat hem parlat del dret a tenir una criança saludable i de qualitat, però, què hi ha del dret a morir dignament? Segons el BOE (2021), entra en vigor la *Llei orgànica 3/2021, de 24 de març, de regulació de l'eutanàsia*, la qual té com a objectiu reconèixer un nou dret, el dret a sol·licitar i rebre la prestació de l'eutanàsia. D'aquesta manera, s'hi planteja la regulació efectiva del dret que correspon a aquelles persones que compleixen els requisits legalment establerts a sol·licitar i rebre l'ajuda necessària per morir dignament (Generalitat de Catalunya, 2021). En aquesta llei no es fa cap menció específica a infants o adolescents, ja que únicament se'n reconeix el dret a les persones majors d'edat.

Altrament, en el *Pla de prevenció de conducta suïcida de Catalunya (2021-2025)*, que reforça estratègies de prevenció del suïcidi, tant per als col·lectius en situació de vulnerabilitat o risc, i els determinants socials i de salut que també intervenen en aquesta problemàtica, així com els factors de risc. En aquest pla hi ha un reconeixement de l'augment del suïcidi en la població adolescent que, juntament amb el reconeixement que s'atorga a les víctimes, possibilita un seguit d'accions i estratègies que inclouen els infants, des de les primeres etapes de la seva vida i en els diversos entorns pels quals transiten.

Finalment, sobre la manera com els infants i adolescents accedeixen als seus drets com a subjectes de dret o si ho fan com a subsidiaris dels drets dels seus progenitors o tutors en aquest àmbit, s'observa que l'accés al sistema de salut és com a subjecte de dret i està regulada la manera en què ha de participar quant a dret a la informació i consentiment, encara que apareix el concepte de *menor madur* com un element que hi determina l'accés directe. En l'àmbit de la prevenció de salut, els infants i adolescents són considerats com a titu-

lars del dret en algunes accions directes, encara que quan es regulen les condicions dels serveis socio-sanitaris no hi ha una especificació concreta quant a recursos que atenen infants i adolescents.

3.3 Àmbit de l'educació

L'àmbit de l'educació és l'àmbit formal en què els infants i adolescents aprenen i es desenvolupen com a persones. El sistema educatiu està organitzat per etapes i és obligatori per a tots els infants fins als 16 anys. Estableix itineraris formatius per poder continuar els estudis en funció de les preferències de cada alumne amb la formació postobligatòria, que arriba fins a l'edat adulta.

La Convenció dels drets dels infants regula que els estats membres reconeixen el *dret de l'infant a l'educació* (art. 8) basant-se en la igualtat d'oportunitats i ajustat a les condicions i necessitats de cada alumne, per tal que es pugui desenvolupar la personalitat, el talent i la capacitat mental i física de l'infant i preparar-lo per a una vida responsable en una societat lliure.

El marc normatiu de referència en l'àmbit educatiu en el nostre país parteix de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), modificada per la Llei orgànica, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOMLOE) i la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació de Catalunya (LEC). La LOE pretenia millorar els resultats generals de l'alumnat i reduir-ne l'abandonament prematur dels estudis amb l'objectiu principal d'una educació de qualitat. La LOMLOE actualitza la LOE amb els compromisos europeus i hi incorpora nous enfocaments: igualtat de gènere a través de la coeducació en totes les etapes de l'aprenentatge, la prevenció de la violència de gènere i el respecte a la diversitat afectivosexual, personalització dels aprenentatges, l'educació per a la pau i els drets humans, la comprensió internacional i l'educació intercultural per una millor ciutadania mundial, d'acord amb els ODS, i hi incorpora la competència digital.

En el desplegament normatiu del nostre territori, el *Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu* pretén cobrir la necessitat d'atendre la diversitat de l'alumnat per assolir la

igualtat d'oportunitats i l'accessibilitat, en especial, la d'aquells alumnes que poden trobar més barreres en l'aprenentatge i la participació. En aquest decret es fomenta la participació activa de les famílies en els centres educatius i la implicació de tots els col·lectius de la comunitat educativa per afrontar un repte comú com és la inclusió, la igualtat d'oportunitats i l'èxit de tots els alumnes.

El 2021 s'aprova el *Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya*, com a mesura per lluitar contra la segregació escolar i garantir l'accés dels alumnes socialment desfavorits, en funció de les seves característiques socioeconòmiques. El decret fa una definició acurada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques i preveu que participi en les activitats complementàries i en els serveis escolars, defineix una línia d'ajuts econòmics per tal de donar-ne compliment i estableix mesures específiques per a l'equitat escolar i la cohesió social.

Dins del món educatiu una altra normativa que cal destacar és el *Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya*. S'estableixen com a principis generals, entre d'altres, que tot l'alumnat té els mateixos drets i deures, sense més distincions que aquelles que es deriven de la seva edat i de les etapes o els nivells dels ensenyaments que cursin, i que l'exercici dels drets per part de l'alumnat implica el deure correlatiu de coneixement i respecte dels drets de tots els membres de la comunitat escolar. Estableix com a garantia que correspon a l'administració educativa en general i als òrgans de govern dels centres educatius en particular garantir el correcte exercici i l'estricta observança dels drets i deures de l'alumnat.

També cal destacar l'Acord GOV/79/2016, de 14 de juny, pel qual s'aprova el *Protocol d'actuació, entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu*, que recull el circuit i les actuacions si es detecten situacions d'un possible o evident maltractament o abús i eines per prevenir-lo.

Per acabar, també cal destacar el Pla d'escoles lliures de violències (LELV) que

pretén visibilitzar les violències ocultes als centres educatius, identificar-les i actuar-hi per protegir infants i adolescents, en consonància amb la LOPIMI i la resta de normativa de protecció a la infància. En aquest pla s'ha creat USAV (Unitat de Suport a l'Alumnat en situació de Violència) i l'aplicació web USapps per comunicar la situació d'una manera fàcil.

Així doncs, es pot concloure que la política en l'àmbit educatiu s'ha anat desplegant de manera que pugui donar resposta als drets dels infants a l'educació, en igualtat d'oportunitats i ajustada a les condicions i necessitats de cada alumne. Per tant, es parteix d'una concepció del dret subjectiu dels infants, tot i que la implementació i els esculls que es troben pel que fa al desplegament de recursos, dotació pressupostària i recursos humans, entre d'altres, suposen una limitació en la consecució d'aquest dret. Altrament, quan es fa referència a la participació infantil s'estableixin mecanismes i fórmules per garantir-la, tot i que l'experiència ens porta a la conclusió que en moltes ocasions aquesta és amb la intermediació dels adults.

3.3.1 Àmbit de l'educació en el lleure

L'àmbit de l'educació en el lleure és l'àmbit en què es desenvolupen un conjunt d'activitats i experiències que es duen a terme en el temps lliure d'infants i joves fora de l'àmbit familiar, i que els ajuden a adquirir competències i habilitats socials contribuint al seu creixement integral. Tot i que no sigui un àmbit propi d'intervenció dels professionals del treball social, sí que cada vegada hi ha més persones amb la titulació de monitor/a o de director/a d'activitats d'educació en el lleure i també amb titulacions de cicles formatius de grau superior com ara Integració Social que acaben cursant el grau de Treball Social a les diverses universitats catalanes.

Les activitats d'educació en el lleure tenen una llarga tradició a Catalunya per part d'agrupaments escoltes i guies, centres d'esplai i altres centres infantils i juvenils. Posteriorment, s'ha afegit al sector un dinàmic teixit empresarial que ha completat l'oferta educativa.

Pel que fa a la legislació i normativa que regula aquest àmbit, cal fer referència a la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'Educació (LE); a la Llei 14/2010, dels drets

i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA), i al Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys. També cal esmentar l'Acord de Govern GOV/60/2020, de 14 d'abril, pel qual s'aprova el Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya.

La LE, en l'article 39, regula que «el Sistema Educatiu reconeix i incorpora el caràcter educatiu de les activitats de lleure, i que aquestes es poden articular entre els centres educatius i els ens locals, les famílies i les entitats, associacions i empreses del sector». També a l'article 42, s'indica que «les Administracions Públiques han d'establir mesures de foment per a garantir que tots els alumnes puguin participar en les activitats d'educació en el lleure en condicions d'equitat, sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat.»

La LDOIA, en l'article 57.1 regula «el dret dels infants i adolescents a rebre una formació integral en el temps de lleure que els faciliti l'educació en valors i el respecte a la comunitat i el medi». També que «les Administracions Públiques han d'afavorir i fomentar l'educació en el lleure i donar suport a la xarxa d'entitats socials, fomentant la igualtat d'accés dels infants i adolescents». (art. 57.3)

Amb el Decret 267/2016, es regula i s'exerceix el control sobre les activitats d'educació en el lleure a Catalunya per tal de garantir la seva qualitat i seguretat pel que fa a la formació de les persones dirigents de les activitats (monitors/es i directors/es d'educació en el lleure) i sobre les instal·lacions on es duen a terme.

S'adapten les ràtios que afecten l'equip de dirigents de les activitats, tot incrementant la ràtio en els grups en què participen menors de 3 anys a un dirigent titulat per cada vuit participants. I també es garanteix un mínim de dos dirigents en tots els grups si els participants són menors de 16 anys. S'hi incorpora la figura de personal de suport logístic per diferenciar-lo de l'equip de dirigents, establint l'obligatorietat de ser major d'edat, si bé s'admet la possibilitat que part del personal logístic tingui entre 16 i 18 anys sempre que siguin 2 anys més grans que el més gran dels participants, que no superin el 10% dels participants i fins a un màxim de 5, i hi hagi algun altre membre del personal logístic major d'edat.

També s'estableixen els programes dels cursos de formació de monitor/a i de director/a d'activitats d'educació en el lleure per a l'obtenció dels certificats de qualificacions professionals que habiliten per a l'exercici de la professió d'educador en el lleure. I, pel que fa a la notificació de la realització de l'activitat, l'obligatorietat s'amplia a les activitats que tenen més de dues nits de durada.

Amb l'Acord GOV/60/2020, s'aprova el *Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya*, que té com a objectiu general:

Dotar d'uns circuits d'intervenció en casos de maltractaments i/o abusos sexuals per al món del lleure educatiu i implementar una metodologia de treball que propiciï la reducció de riscos sobre possibles situacions de maltractaments i/o abusos sexuals a infants i adolescents, i que fomenti unes relacions no ambigües i lliures de violència. (p. 9)

El protocol és d'aplicació per a tot l'equip educatiu, i és objecte de la seva aplicació qualsevol infant o adolescent que participi de les activitats de lleure. Es reconeix el dret dels infants i adolescents a ser *ben tractats* pels cuidadors i pel conjunt de la comunitat. També incorpora un decàleg de mesures per tal de minimitzar els riscos com a forma de prevenir l'existència d'algun tipus de conducta que pugui ser considerada un abús sexual per part del personal educatiu o fins i tot entre els mateixos infants o adolescents que hi participen.

En el Protocol, s'estableixen tres criteris a aplicar en el procediment a seguir després de detectar una situació de maltractament i/o abús sexual:

- 1 Intervenció mínima necessària:** els infants o adolescents que relatin una situació no han de ser entrevistats per més d'una persona;
- 2 Discreció:** no tothom ha de ser coneixedor de la situació detectada, sinó que hi ha unes persones que seran les encarregades de gestionar les accions per garantir la protecció de l'infant o adolescent;
- 3 Transparència:** cal comunicar tot el que ha passat, i oferir informació i acompanyament a les famílies i a les persones afectades. (p. 18)

Tots els membres de l'equip educatiu han de seguir el circuit intern que es proposa en aquest protocol, i que s'emmarca en el *Protocol arc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya* (2017) i en el *Protocol d'actuació de prevenció, detecció, notificació i derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu* (2016). Es crea la figura del *delegat/a de Protecció en temes de maltractament i/o abusos sexuals a menors* com la persona elegida per l'entitat, associació o empresa amb capacitat d'escolta i capaç de prendre decisions. Ha d'haver cursat la formació especialitzada que proporcionarà la Direcció General de Joventut sobre aquesta temàtica. Cada entitat ha de tenir com a mínim un *delegat/da de Protecció* segons el nivell d'activitats de lleure i el territori que es cobreixi amb aquestes activitats. És recomanable que hi hagi més d'una persona que exerceixi aquesta funció. (p. 19)

Quan s'analiza la legislació i normativa referida en aquest àmbit pel que fa a com els infants i adolescents accedeixen als seus drets com a subjectes de dret o bé si ho fan com a subsidiaris dels drets dels seus progenitors o tutors, tant la LE com la LDOIA reconeixen el dret subjectiu dels infants i adolescents d'accés a les activitats de lleure educatiu en condicions d'igualtat i sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat. El Decret 267/2016, sí que regula el control sobre les activitats de lleure per garantir la seva qualitat i seguretat des de l'exercici dels educadors i responsables de les activitats, i sense tenir en compte la participació dels infants i adolescents.

I el *Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya* (2020) reconeix el dret subjectiu dels infants i adolescents a ser *ben tractats* pels cuidadors i pel conjunt de la comunitat. I amb la figura del *delegat/a de Protecció en temes de maltractament i/o abusos sexuals a menors*, s'estableix el dret dels infants i adolescents a ser *escoltats* abans de prendre qualsevol decisió sobre una situació de maltractament i/o abús sexual.

3.4 Àmbit de l'habitatge

En els darrers anys des de la pràctica del Treball Social, acompanyem un volum important de famílies i infants als quals no els és possible accedir al dret a un habitatge digne. Aquesta manca d'accés i les situacions que viuen

moltes famílies en infrahabitatges o habitacions rellogades tenen un gran impacte en el benestar familiar i, consegüentment, en el correcte desenvolupament dels infants. A continuació, analitzem la principal legislació en matèria d'habitatge.

L'article 47 de la Constitució espanyola exposa que tots els espanyols tenen dret a tenir un habitatge digne i adequat. També diu que els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per fer efectiu aquest dret, regulant la utilització del sòl d'acord amb l'interès general per impedir l'especulació. No es fa cap referència concreta als infants.

La Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l'habitatge és la que regula aquest accés a Catalunya. La llei exposa que tota persona té dret a accedir a un habitatge digne i adequat en les diferents etapes de la seva vida, tenint en compte la seva situació familiar, econòmica, social i la seva capacitat funcional. Les principals característiques de la llei són:

- Estableix un conjunt d'actuacions, drets i obligacions dels agents públics privats i socials implicats.
- Defineix les polítiques d'habitatge i els instruments de planificació i programació per aplicar-les.
- Fixa els paràmetres de qualitat i accessibilitat dels habitatges i les mesures per garantir-ne el bon ús, la conservació i la rehabilitació.
- Estableix mesures de protecció als consumidors i usuaris d'habitatge i la transparència del mercat immobiliari.
- Estableix el règim d'adjudicació i control dels habitatges de protecció oficial.
- Estableix les mesures d'intervenció administrativa i règim sancionador.

La llei no esmenta en cap moment del seu articulat els infants, els quals queden englobats dins la família.

La Resolució TES/987/2019, de 15 d'abril, per la qual es publica el reglament de la mesa de valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials de Catalunya, té com a objectiu establir el règim organitzatiu i de funcionament

de la mesa, així com regular el procediment de valoració de les sol·licituds d'habitatge de les persones en situació d'emergència econòmica i social. Dins dels supòsits d'emergència social, reconeix quan en l'habitatge hi visquin menors d'edat.

Ordre MAH/402/2009, de 5 d'agost, per la qual es regulen les prestacions permanents per al pagament del lloguer. L'ordre només fa menció als infants quan defineix la família monoparental com la formada per un progenitor sol amb fills a càrrec que convisquin amb aquest i torna a esmentar les famílies monoparentals en l'article 12 quan estableix els criteris de prioritització.

La Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica estableix mesures per evitar els desnonaments i regula les situacions de sobreendeutament derivades de les relacions de consum. La llei es refereix en el seu articulat a les persones o famílies en risc d'exclusió residencial que són l'objecte de protecció de la norma, però tampoc en cap moment no esmenta les situacions que viuen els infants en aquestes famílies ni els seus drets.

La Llei 4/2016, de 23 de desembre, de mesures de protecció al dret a l'habitatge de les persones en risc d'exclusió residencial té l'objectiu de protegir el dret d'accés a l'habitatge de les persones en risc d'exclusió residencial i també parla de les persones i famílies en risc d'exclusió residencial, però tampoc no fa referència als infants.

Com a conclusió, podem dir que la legislació vigent en matèria d'habitatge no fa referència a la infància i adolescència, quedant recollit el seu dret dins de la família i, per tant, a expenses del compliment del dret dels seus progenitors. Es troba a faltar una mirada cap a la infància i l'adolescència, a les seves necessitats concretes i als seus drets. Podem dir, doncs, que la legislació en l'àmbit de l'habitatge no incorpora la perspectiva de la infància.

3.5 Àmbit dels serveis socials

En l'apartat següent es fa una anàlisi de la perspectiva de la infància en les polítiques socials en l'àmbit dels serveis socials.

Els serveis socials tenen l'origen en la beneficència pública i l'assistència social. No és fins a la Llei 12/2007 de serveis socials que es configura a Catalunya el Sistema català de Serveis Socials com un dels fonaments de l'estat de benestar i s'hi garanteix l'accés universal de la població. (II Pla estratègic de Serveis Socials de Catalunya 21-24, p. 76).

En la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, en els articles 2 i 3, s'explica que el sistema de serveis socials és integrat pel conjunt de recursos, equipaments, projectes, programes i prestacions de titularitat pública i privada destinats a la finalitat d'assegurar el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la vida mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials, en el marc de la justícia social i del benestar de les persones. En parlar d'infància i adolescència, és en l'article 7 que es fa referència al col·lectiu en parlar de situacions amb necessitat d'atenció especial, tals com la vulnerabilitat, el risc o les dificultats socials. Així mateix, en l'article 11, se'n torna a fer menció en parlar de protecció dels drets dels infants i els adolescents en situacions de risc.

Per altra banda, en la presentació del II Pla estratègic de Serveis Socials 2021-2024, s'exposa que el Sistema català de Serveis Socials es troba davant d'un gran repte: convertir-se en un sistema universal de cobertura global que doni resposta a les necessitats socials al llarg de totes les etapes de la vida d'una persona. És aquí on l'atenció als infants i adolescents en risc torna a ser una de les prioritats del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Davant el qual, el nou PESS 2021-2024 ha d'afrontar el repte de l'acollida dels infants estrangers i, alhora, continuar enfortint l'acolliment en famílies extenses o famílies alienes i dotar-les dels recursos tècnics i econòmics adients. En aquest sentit, és en l'eix 6 de prevenció en la infància i la joventut del Pla esmentat, en què es descriu que els serveis socials han de garantir que les famílies tinguin l'oportunitat i els recursos necessaris per oferir a infants i a adolescents un nivell bàsic de benestar, necessari per a un desenvolupament integral adequat. I també que els joves puguin transitar cap a la vida adulta amb un suport que els assegurï un desenvolupament integral com a persones independents de ple dret, d'acord amb l'article 146 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, transició a la vida adulta i a l'autonomia personal.

És per aquest motiu que per reforçar la intervenció de l'atenció primària de serveis socials, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies n'ha definit el model i ha iniciat el desplegament dels serveis d'intervenció socioeducativa (SIS) com a serveis preventius i universals, per reforçar el suport als infants, els adolescents i les seves famílies a través de recursos comunitaris i intervencions basades en l'acompanyament educatiu i emocional, amb la finalitat última de preservar els nuclis familiars, superar les situacions de risc, reduir la cronicitat i, especialment, per minimitzar la institucionalització d'aquells casos més complexos (p. 112).

Per concloure, en analitzar a través de la legislació i normativa referenciades en l'àmbit dels serveis socials, convé destacar que amb freqüència els beneficis per a la infància i l'adolescència s'engloben en polítiques de família o s'orienten a situacions de pobresa, desemparament, maltractament o marginalitat. Dita situació té en compte parcialment la realitat de la vida dels infants, a la vegada que reforça el seu concepte subordinat, fent-los visibles només en ser objecte de protecció o de reforma. Així doncs, s'observa que els infants i adolescents accedeixen als seus drets com a subsidiaris del dret dels seus progenitors. La família és entesa com a unitat d'intervenció social i els infants i adolescents en formen part.

3.6 Àmbit de la migració

En la nostra tasca diària d'atenció a persones i famílies, els treballadors socials atenem persones d'origen divers i vetllem per l'accés d'aquestes als seus drets. En aquest sentit, els estrangers que viuen al país sovint veuen condicionat aquest accés per la seva situació administrativa. En aquest apartat analitzem de quina manera els infants i els adolescents estrangers accedeixen als seus drets.

La Llei orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social és la principal norma que regula aquest àmbit. El primer esment als infants i adolescents té a veure amb el reconeixement del dret i el deure a l'educació, incloent-hi un ensenyament bàsic, gratuït i obligatori. Els adolescents estrangers menors de divuit anys també tenen dret a l'ensensa-

ment postobligatori. Pel que fa a l'accés a la sanitat, la llei tan sols recull que podran accedir-hi en els termes que preveu la legislació en matèria sanitària sense fer cap referència concreta als infants.

El capítol II de la llei fa referència al reagrupament familiar i reconeix el seu dret dels progenitors a reagrupar els seus fills menors de 18 anys, però no es planteja com el dret dels infants a viure amb els seus progenitors.

En l'article 35 es regula la situació dels menors no acompanyats i reconeix el dret a l'atenció i protecció immediata un cop que estiguin determinats com a menors d'edat amb les proves pertinents.

El Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, aprova el reglament de la Llei orgànica 4/2000 i aquí podem trobar algunes concrecions més respecte a la infància i l'adolescència.

El capítol II del reglament desenvolupa els requisits per al reagrupament familiar. Aquests requisits es basen en tot moment en les condicions dels adults (mitjans econòmics i habitatge), però no en les característiques o situacions concretes dels infants i adolescents que seran reagrupats.

L'article 126 del reglament regula el permís de residència per raons humanitàries i és més flexible en el cas dels infants. No és requisit que la malaltia sigui sobreenfocada i, per tant, se'n poden beneficiar els infants que venen a Espanya per aconseguir un tractament mèdic que faci que la permanència al país sigui imprescindible per poder-lo rebre.

L'article 132, que regula l'accés a la residència temporal de les dones estrangeres víctimes de violència de gènere, reconeix el dret de la dona a sol·licitar la residència per als seus fills, menors de 18 anys, amb els quals convivia en el moment dels fets.

El Reial decret 240/2007 regula l'entrada, lliure circulació i residència a Espanya dels ciutadans dels estats membres de la Unió Europea i d'altres estats que formen part en l'Acord sobre l'Espai Econòmic Europeu. Al decret es reconeixen els mateixos drets als familiars dels ciutadans comunitaris i específicament als fills menors d'edat.

Finalment, la Llei orgànica 12/2009, de 30 d'octubre, del dret d'asil i de la protecció subsidiària regula la protecció internacional. La Llei aporta un procediment especial i preferent per al reagrupament familiar que beneficia els menors d'edat.

La llei també dedica el títol V als menors d'edat i altres persones d'especial vulnerabilitat. S'aprofundeix en la línia garantista cap als menors derivada de l'interès superior de l'infant amb la voluntat d'evitar discriminacions.

En aquest sentit, l'article 46 diu que es tindrà en compte la situació específica dels sol·licitants o beneficiaris de protecció internacional en situació de vulnerabilitat, tals com, menors, menors no acompanyats, persones amb discapacitat, d'edat avançada o dones embarassades que hagin patit tortures, violacions i altres formes greus de violència psicològica, física o sexual i víctimes de tràfic d'éssers humans.

Segueix en l'article 47 fent referència al fet que els menors sol·licitants de protecció internacional que hagin estat víctimes de qualsevol forma d'abús, negligència, explotació, tortura, tracte cruel, inhumà o degradant, o que hagin estat víctimes de conflictes armats, rebran l'assistència sanitària i psicològica adequada i l'assistència qualificada que requereixin.

L'article 48 fa referència als menors d'edat no acompanyats, i s'hi exposa que seran remesos als serveis competents en matèria de protecció de menors i que la situació es posarà en coneixement del ministeri fiscal.

Quan analitzem a través de la legislació vigent en matèria de migració com accedeixen els infants i adolescents als seus drets, constatem que ho fan en dos nivells diferents.

Els infants i adolescents estrangers accedeixen a alguns drets com a subjectes de dret: l'educació, l'atenció sanitària, l'accés al sistema de protecció en cas de no estar acompanyats per un adult en el territori. També accedeixen com a subjectes de drets a tot el que fa referència a la protecció internacional.

En canvi, per accedir a la residència, els infants i adolescents estrangers, hi arriben, majoritàriament, com a subsidiaris del dret dels seus progenitors. Ho

fan habitualment a través del reagrupament familiar, però també quan són fills de víctimes de violència masclista i depenen també dels progenitors per renovar les seves autoritzacions. En el cas d'accedir-hi per raons humanitàries, depenen sempre del fet que un dels dos progenitors estigui en situació administrativa regular per poder regularitzar-se.

En el cas de l'accés dels infants i adolescents a la residència per reagrupament familiar, el fet que es demani tenir un habitatge amb títol d'ocupació a nom dels progenitors o algun familiar de primer grau fa que molts infants no puguin regularitzar-se per manca d'habitatge. Molts d'aquests infants són nascuts a Espanya i els seus pares es troben en situació regular al país, però aquest requisit els impedeix regularitzar la seva situació.

3.7 Àmbit de la infància en risc

La regulació de la protecció dels infants i adolescents en risc a Catalunya es regeix per una norma pròpia amb rang de llei, ja assenyalada en el decurs d'aquest escrit, la LDOIA, que en l'article 4 es fonamenta en les observacions generals del Comitè dels Drets de l'Infant de Ginebra, per interpretar totes les disposicions catalanes relatives als infants i adolescents. Aquesta llei recull les estratègies, recursos i obligacions que l'administració, directament o a través de les institucions col·laboradores ha d'activar per garantir l'atenció i el benestar de qualsevol nen, nena o adolescent (NNA) que es trobi en una situació de risc, avantposant o prenent com a mesura, barem o marc l'interès superior de l'infant, en qualsevol resolució o decisió que es prengui respecte a la mesura protectora a activar.

El marc legal regulador de la protecció dels NNA s'estén més enllà de la mateixa LDOIA, en què trobem implicacions en normatives internacionals, europees i estatals, algunes ja esmentades al llarg d'aquest document; destaquem la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989. En tant que és la principal norma de referència en matèria d'infància i adolescència, no tan sols perquè està integrada en l'ordenament jurídic espanyol, en tant que tractat internacional vàlidament celebrat i publicat, i és de compliment

obligat (art. 96 CE, art. 4.1 i 196.4 EAC), sinó també perquè és criteri d'interpretació de les normes relatives als drets i els deures dels infants i adolescents (art. 10.2 CE i art. 4.1 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència) i darrerament, en l'àmbit estatal, la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència enfront de la violència (LOPVI), també esmentada.

La protecció dels NNA en situació de risc és una de les competències significatives de la Generalitat de Catalunya, atès que davant de situacions de risc resta obligada a donar cobertura a les seves necessitats i en cas de desemparament, en aquells casos que els NNA no tenen garantides les necessitats bàsiques de cura, protecció i educació que els han de permetre el desenvolupament integral, pot disposar la separació del seu nucli i suspendre la potestat parental o la tutela a partir d'una resolució administrativa sense intervenció judicial, excepte en aquelles situacions que la proposta de protecció sigui un internament en recursos d'educació intensiva o terapèutic.

Si més no, la LDOIA ha hagut d'esperar a complir 10 anys per tenir un reglament que la fes efectiva i que aterrés les prescripcions que s'hi recullen, convertint-la ara sí en un marc de referència per a l'atenció a NNA a Catalunya.

De la mateixa manera, s'ha dut a terme una revisió general del sistema de protecció català, amb la participació de tots els agents implicats, inclosos els col·legis professionals i els mateixos infants i adolescents, que ha permès redefinir i reajustar alguns circuits, competències i estratègies. Aquesta revisió estructural del sistema és la que queda recollida en format de resum al Pla de millora del sistema d'atenció a infants i joves i les seves famílies en situació de vulnerabilitat, a partir de 150 mesures i que ha d'implantar-se en el període 2021-2024.

En aquest pla de millora destaquen cinc finalitats clau:

- Afavorir la inclusió social dels infants i adolescents i les seves famílies potenciant la prevenció de les situacions de risc.
 - Es posa en relleu la necessitat d'activar recursos que promoguin la inclusió plena, transversal, amb mirada holística, a partir de

la igualtat d'oportunitats i l'equitat assistencial i territorial en la planificació dels recursos i serveis. Per altra banda, posa la mirada en la necessitat d'adaptació contínua del mateix sistema, a partir de l'acció transcultural i l'observança de les diversitats i necessitats emergents.

- També s'aborda la necessitat d'incidir i millorar el treball familiar de capacitat i la intervenció comunitària com a mecanismes de prevenció i sensibilització.
- Millorar el sistema de protecció per als infants i adolescents en situació de desemparament i potenciar el treball amb les famílies.
 - Es posa especial atenció en la dotació d'eines, recursos i estratègies a les famílies biològiques i a les famílies acollidores, i en la incidència per millorar la percepció social envers el sistema de protecció, sobretot pel que fa al vessant residencial; i s'aposta per una política d'acolliment familiar, incloent-hi l'acolliment diagnòstic per evitar processos d'institucionalització.
 - S'assumeix el compromís per garantir l'estabilitat dels NNA que han de romandre dins el sistema de protecció, tant en l'assignació de recurs, el desplegament dels plans de treball i els referents educatius i tècnics.
- Tenir cura de les i els professionals i reconèixer socialment el treball de cura.
 - Es persegueix una finalitat de cuidar a qui cuida, atenent-lo i restant atent a les seves necessitats, garantint la minimització de riscos psicosocials que els impacten, promovent el reconeixement de la tasca i la formació contínua.
- Garantir la sostenibilitat del sistema.
 - Es tracta d'incloure la transversalitat, interdepartamentalitat, la investigació i l'estudi, l'avaluació tècnica i d'impacte i la capacitat de resposta i adaptació davant situacions no previstes o noves realitats que impacten en el risc dels NNA.

- Treballar des d'una perspectiva feminista i de reconeixement de l'orientació sexual, la identitat i l'expressió de gènere no normatives.
 - Es proposa la revisió de tots els plans, programes i serveis, a partir de la perspectiva de gènere, la igualtat de tracte i la no discriminació per raons d'orientació sexual, identitat i expressió de gènere, en qualsevol dels recursos que es troben dintre del sistema.

És important destacar que algunes iniciatives recollides al Pla de millora ja han vist la llum i han permès iniciar processos de pilotatge abans de desplegar-les pel territori, com és el cas del programa Barnahus, per a l'atenció a menors d'edat víctimes d'abús, o l'ampliació i reforç del programa de mentoria, o l'especial mirada a la detecció i atenció a NNA víctimes de tràfic d'éssers humans.

El sistema de protecció per a NNA en situació de risc en preveu la detecció a partir dels equips professionals especialitzats (EAIA, SIFE, SIS...) i els diferents protocols dels sistemes d'educació, serveis socials, justícia, salut i lleure, així com els dispositius adreçats a la ciutadania i als mateixos NNA per informar o sol·licitar protecció davant casos de greuge, (violència, maltractament o abús) com el Telèfon de la Infància i la Unitat de Detecció de Maltractament Infantil.

Igualment, el Sistema té equips professionals especialitzats per dirimir els nivells de desprotecció i proposar la ratificació de desemparaments si fos el cas, en aquest sentit, els equips tècnics dels centres d'Acollida, els mateixos EAIA o els equips de valoració de Maltractament Infantil (EVAMI) en són un exemple.

En aquest sentit, les mesures de protecció que poden aplicar-se són: l'acolliment familiar simple o permanent, l'acolliment familiar en unitat convivencial d'acció educativa, l'acolliment en els diversos tipus de centres o recurs residencial, l'acolliment preadoptiu i les mesures de transició a la vida adulta i autonomia personal (prestació econòmica, habitatge, acompanyament jurídic i terapèutic).

El sistema de protecció a infants i adolescents a Catalunya ha hagut de fer front a una realitat, que, tot i ser cíclica, ha suposat un replantejament del marc legal, competències i garanties, i que ha generat canvis de rellevància en l'àmbit del sistema. Es tracta de l'atenció garantida als infants, adolescents

i joves migrats sols i sense referents familiars a territori. L'arribada massiva el 2017-2018 va suposar un moment de tensió per al sistema que va generar un seguit d'actuacions compartides entre administració, entitats i agents socials i que va quedar recollida a l'Estratègia Catalana d'Acollida i Inclusió de Joves Migrats a Catalunya. En aquesta estratègia es plantejaven els reptes i possibles solucions a molts dels dubtes i desajustos que en aquell moment hi havia per atendre aquests adolescents i joves.

Aquesta estratègia es basa en cinc eixos clau:

- 1** Definir mecanismes per a una atenció immediata i dins del sistema de protecció.
 - Un exemple ha estat el decret de desemparament i no d'atenció immediata pels joves migrats, garantint així un marc d'atenció des del primer moment d'entrada al sistema.
- 2** Aconseguir drets de ciutadania, amb emancipació i acompanyament a majors de 18 anys.
 - Un exemple ha estat la creació del DAI (dispositiu d'atenció immediata), dispositius d'emancipació a partir de pisos d'autonomia per a majors de 16 anys, el programa, ara ja esgotat de Sostre 360 per garantir una resposta d'habitatge als joves en situació de carrer, i la creació de programes de primeres oportunitats per part del SOC.
- 3** Té com a clau de volta el foment de la governança compartida, amb coordinació, participació i treball en xarxa.
 - El treball de la taula nacional, ara transformada en taula de joves vulnerables i la participació directa dels mateixos joves.
- 4** Incideix en la millora del sistema d'atenció social com a punt de partida, amb planificació, innovació, eficiència i sostenibilitat.
- 5** Concep els i les joves emigrats sols com una oportunitat de país, amb un canvi de mirada en positiu i sensibilització.
 - Campanyes de visibilització i reforç dels programes de mentoria.

Aquesta estratègia també ha estat revisada i ha donat lloc al Pla d'acció-21, en què s'ajusten les 34 mesures principals.

Per altra banda, l'atenció a la infància en risc a Catalunya, tot i tenir un marc legal de referència, que conforma la LDOIA i els extrems de les altres legislacions estatals, europees i internacionals, hi incorpora no només l'administració com a gestora de serveis i les entitats prestadores, també ho fan altres agents socials en el seu abordatge, els quals també despleguen estratègies i recursos per donar cobertura a les necessitats dels NNA i per garantir-los un creixement harmònic i integral. En aquest sentit, institucions com la Creu Roja, Càritas, el programa La Caixa Proinfància contra la pobresa infantil en són un exemple.

En l'àmbit de Catalunya, també existeixen alguns òrgans i institucions que mantenen l'observança dels drets dels infants i adolescents i que serveixen de garants per a l'aplicació de la legislació i la corresponent fiscalitat envers el compliment de la protecció de drets dels NNA, alguns exemples són:

- La Taula Nacional de la Infància de Catalunya (constituïda el 7 de febrer de 2014)
- L'Observatori dels Drets de la Infància. (Regulat al Decret 129/2006, de 9 de maig)
- El CNIAC (Consell Nacional d'Infants i Adolescents de Catalunya) creat el 2014
- El síndic de greuges (adjunt d'Infància)
- Taula d'Infància i Adolescència de Catalunya (TIAC)
- Fedaià
- ECAS
- Fepa
- Save the Children

Altrament, podem dir que cada vegada més, la participació vol prendre força dintre del sistema de protecció, a partir d'estratègies per garantir l'accés de les famílies als serveis residencials, acompanyant els seus fills en activitats quoti-

dianes i acompanyant els professionals en gestions i tràmits que tenen a veure amb els seus infants i adolescents, millorant els mecanismes de les visites biològiques, promovent l'escolta, la participació i les propostes dels NNA durant el procés diagnòstic, configurant mecanismes de govern i representació interna als centres, l'activació d'estratègies terapèutiques i de capacitat per apuntalar els aspectes preservats de les famílies per abordar els factors de risc que han fet de detonant de la situació de desemparament, o la implementació dels consells infantils i d'adolescents pel territori.

Si més no, encara no es pot dir que aquestes estratègies hagin aterrat a tot el territori i en tots els serveis, cal activar mecanismes de seguiment que evidencin la implantació de noves mesures i assegurin un accés igual a qualsevol infant o família, més enllà del territori o circumstància que l'afecti.

Per altra banda, tot i que la llei regula el nivell de participació respecte a les decisions preses per la via de resolucions administratives, mitjançant el lliurament de la resolució acompanyada de la lectura fàcil de l'argumentari, i possibilitant l'inici de procediments d'oposició, amb el corresponent auxili jurídic, no sempre es pot evidenciar que els NNA són degudament informats dels seus drets de reclamació i queixa.

Podem dir també, pel que fa a l'equitat territorial i a la, a vegades, protecció desarrelant, que tot i que el mapa de planificació i implementació de recursos de protecció recollits al Sistema de Protecció Català i, per tant, a la mateixa LDOIA garanteix un accés universal per a tots els NNA i famílies, el cert és que la distribució geogràfica dels serveis no sempre permet que siguin de fàcil accés, ni per als que tenen caràcter de règim obert, com per exemple els SIS, en la seva modalitat estable o itinerant, com els que són de caràcter residencial, com els centres o els dispositius que han de promoure l'atenció, com els punts de trobada o els serveis d'acompanyament terapèutic. Per aquest motiu, a vegades es podria percebre que l'acte de protecció genera un desarrelament intrínsec del NNA del seu entorn preservat, incloent-hi a vegades els mateixos germans, avis, amics, que els impacta emocionalment o que dificulta les famílies d'arribar a nivells òptims d'acompliment dels plans de treball i millora en la reversió del desemparament.

En aquest sentit, també és rellevant com es dona resposta a les situacions de desemparament i desprotecció dels infants de 0 a 6 anys, i com encara no hi ha una directriu clara per evitar l'ingrés a centres i, per tant, una reformulació per a la captació de famílies acollidores, UCAE, o altres estratègies d'atenció educativa per evitar el desarrelament en l'entorn familiar durant la primera infància i fins als sis anys, com recomana i exhorta la mateixa LDOIA.

Quan mirem cap a la titularitat de drets dels NNA que entren dintre del sistema de protecció, tot i reconèixer que la LDOIA defensa i interioritza el principi dels NNA com a titulars de drets, sovint es pot percebre com aquests són especialment vulnerats o lesionats, per exemple en l'assignació de recursos especialitzats i l'inevitable moviment territorial que suposa l'internament a un centre. En aquest sentit, per exemple, la pèrdua de l'assignació de recursos d'escolaritat compartida (UEC), l'accés a aules d'acollida en territoris i IES que no en disposen, la demora en el traspàs entre serveis de salut mental, la manca de dispositius transculturals per a atenció terapèutica, les dificultats per a l'empadronament en serien alguns exemples.

Pel que fa a la coordinació entre sistemes, entenem que l'atenció a la infància, i a la infància en risc en particular, només s'entén a partir de la transversalitat i els vasos comunicants entre els diferents sistemes. Certament, cada vegada més, hi ha una consciència de globalitat en la intervenció, però encara s'evidencien certes mancances que generen desigualtat i limiten les oportunitats dels NNA en situació de risc. En aquest sentit, totes les mesures concebudes a partir de les unitats familiars (prestacions, processos documentals, lliurament de béns...) cal que es garanteixin a partir del principi de l'interès superior de l'infant, quan existeix un infant o adolescent que en formi part, no com a indicador del nivell de l'ajut, sinó com a criteri per poder accedir-hi, garantint-los la repercussió de l'ajut. En aquest sentit, només des de la transversalitat, es podrà garantir un impacte real, que es basi no només en una atenció de qualitat i justa, sinó que generi canvis generacionals en l'ús de serveis de suport i protecció. La valoració de l'impacte i millora ha d'incloure's en el sistema com a garantia de la intervenció, promovent estratègies de millora escolar, estabilitat emocional, emancipació i participació social.

Pel que fa a la qualitat del sistema i tenint en compte que el sistema de pro-

tecció té compromesa la seva estabilitat en un dels seus pilars centrals, com són els professionals que en formen part, reconeixem que en els darrers anys s'han fet passes a generalitzar l'accés a formacions específiques a tot el personal del sistema (violències masclistes, victimització secundària, radicalització, suïcidi adolescent, tràfic d'éssers humans, elaboració tècnica de documents...), però és necessari establir mecanismes que abordin qüestions com els riscos psicosocials derivats de la intervenció, l'equiparació salarial entre sectors, la presència garantida i la configuració dels equips multidisciplinaris preservant els espais propis de cada professió, l'establiment de protocols davant noves iniciatives i programes que transiten en els límits competencials d'altres serveis o que no acaben de trobar un marc de referència propi més enllà del trànsit difós entre les competències d'altres professionals, de manera que quedi garantida prescriptivament la presència dels i les professionals del treball social en cadascun dels recursos i serveis inclosos en la cartera i en aquells que en format pilot s'endeguen, especificant l'espai professional que ocupen amb claredat de rols i funcions intransferibles.

3.8 Síntesi de les polítiques socials sectorials i normatives en els diversos àmbits

En tots els àmbits d'intervenció analitzats, s'ha observat que *l'interès superior de l'infant* és el principi que inspira les diferents polítiques socials i normatives. Tal com s'havia assenyalat anteriorment, la complexitat d'aquest principi i la seva materialització segons la normativa internacional vigent genera que no sempre es puguin dur a terme les accions que serien necessàries concretament. En aquesta línia, el principi del *dret de l'infant a ser escoltat i expressar la seva opinió* també l'hem vist citat encara que la pràctica concreta està lligada a les deficiències, pel que fa a procediments i metodologia per tal que es pugui garantir amb èxit, especialment en alguns àmbits concrets.

Altament, a l'anàlisi efectuada s'ha pogut copsar que la concepció social (*representació social*) sobre els infants estaria molt marcada per la visió que es té com un grup de població que s'ha de protegir per la seva condició de *vulnerabilitat* i la limitació en les seves capacitats davant les exigències del *món adult*. Així doncs, aquesta premissa de base comporta que, a vegades, la in-

terpretació dels drets dels infants es faci des d'una perspectiva adulta i que la materialització i garantia d'aquests sigui amb la intermediació dels adults. En algunes situacions concretes, es produeix una contradicció entre la defensa del dret de l'infant i la defensa del dret de l'adult, o bé l'infant com a titular dels seus drets o objecte de dret amb un accés subsidiari del dret de l'adult. Val a dir que la interiorització dels infants com a titulars de dret va augmentant en algunes de les legislacions o polítiques sectorials analitzades, però que requereix un llarg recorregut per assolir una situació òptima.

A l'anàlisi d'alguns dels àmbits d'intervenció, aquesta situació es concreta en:

En l'àmbit de l'**educació**, es garanteix l'accés a l'educació als infants com a titulars d'aquest dret i s'estableixin els mecanismes per a un accés en igualtat d'oportunitats, tant pel que fa a l'accés pròpiament com per abordar la diversitat de situacions. En relació amb el dret de participació, encara que s'articulen mecanismes ajustats a les diferents etapes i edats, s'aprecien dificultats en la consecució d'una veritable participació en tots els àmbits del sistema educatiu que limita la garantia dels seus drets.

El reconeixement del dret subjectiu dels infants i adolescents d'accés a les **activitats de lleure educatiu** en condicions d'igualtat i sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat, així com a ser ben tractats. Amb tot, pel que fa al control sobre les activitats de lleure (Decret 267/2016), per la garantia de qualitat i seguretat de les activitats no es considera la participació dels infants i adolescents. Ara bé, sí que es reconeix el dret a *ser escoltats* abans de prendre qualsevol decisió sobre una situació de maltractament i/o abús sexual en el context del lleure educatiu.

A la legislació analitzada en relació amb l'**habitatge**, s'ha observat que no es fa cap referència concreta a la infància i l'adolescència, ja que queda recollit el seu dret en el marc de la família i, per tant, a expenses del compliment del dret dels seus progenitors. Es troba a faltar, doncs, una mirada cap a les necessitats concretes de la infància i adolescència.

En l'àmbit dels **serveis socials**, també s'hi ha pogut copsar una situació similar. L'accés al Sistema de Serveis Socials és un dret subjectiu de caràcter universal i la llei vigent considera la necessitat de protegir els drets d'infants i

adolescents en situacions de risc o d'atenció en situacions de vulnerabilitat, per oferir un context que n'afavoreixi el ple desenvolupament. Ara bé, parteix d'una concepció de la família com a unitat d'intervenció social, en la qual s'inclouen els infants i adolescents i, per tant, se'n beneficiaran en tant que membres del nucli familiar, però s'hi troba a faltar una visió com a titulars de drets prou arrelada, encara que hi ha un reconeixement de la necessitat d'impulsar la participació en les esferes públiques que siguin del seu interès.

A l'hora d'analitzar la legislació vigent en matèria de **migració**, s'ha observat que l'accés als seus drets és diferent en funció del sistema, que el presenta com a subjecte de dret pel que fa a l'educació, l'atenció sanitària, l'accés al sistema de protecció en cas de no estar acompanyat per un adult en el territori i a la protecció internacional. Contràriament, però, com a subsidiaris del dret dels progenitors en relació amb l'adquisició de la residència, en la qual els diferents requisits que se sol·liciten es valoren poc ajustats a la *perspectiva d'infància* en la mesura que poden quedar desprotegits, perquè no es consideren les necessitats específiques d'aquests tal com s'ha ressenyat.

Quant al **Sistema de Protecció d'infància en risc**, en primer lloc, cal ressenyar que la legislació (LDOIA) defensa i interioritza els infants i adolescents com a titulars de drets. Ara bé, les dificultats associades al procés administratiu, els condicionants d'algunes d'aquestes que acompanyen les decisions administratives i els dèficits dels diferents sistemes generen que no es posi en pràctica. Especialment, quan la decisió administrativa de protecció comporta, en algunes ocasions, un desarrelament del seu entorn i context social de referència, la pèrdua o retard d'accés a alguns recursos per problemes per accedir-hi, i el traspàs o inexistència perquè no hi ha un desplegament igualitari en el territori. Altrament, quant a la participació dels infants i adolescents en el sistema, s'ha observat que va prenent força i que s'estan establint mecanismes per tal de millorar-la i fer-la efectiva tant pel que fa pròpiament als NNA com a les seves famílies. Tot i això, l'experiència també mostra que el dret d'informació no sempre s'ajusta als principis desitjables. Un altre element que s'ha copsat que incideix en la preservació dels drets dels infants en aquest sistema és la coordinació entre sistemes i els condicionants associats a algunes prescripcions que limiten l'accés dels infants i adolescents com a titulars de drets.

De manera complementària, encara que no ha estat objecte d'aquesta anàlisi pròpiament, la dotació pressupostària de les polítiques públiques en el sector de la infància és un element cabdal perquè es puguin garantir i mantenir molts dels avenços assolits en la implementació dels drets dels infants i millorar allò que encara no ho estigui. Relacionat amb aquesta qüestió, cal ressenyar l'*Observació general núm. 19* del Comitè de Drets de l'Infant (CDI), sobre l'elaboració de pressupostos públics per fer efectius els drets del nen, exposant principis de pressupostació pública per fomentar els drets de l'infant (eficàcia, eficiència, equitat, transparència i sostenibilitat). També la necessitat de promoure la incorporació efectiva dels drets de l'infant en els pressupostos públics, sigui en la fase de planificació, aprovació, execució o seguiment.

Anàlisi de les aportacions de les comissions i grups de treball

El qüestionari en línia s'ha enviat a totes les comissions i grups de treball del Col·legi professional durant el mes de maig i s'han recopilat les respostes obtingudes fins al dia 30 de juny de 2022. S'ha aplicat la tècnica d'anàlisi de contingut per analitzar «com a tècnica d'investigació la realització d'inferències reproduïbles i vàlides de les dades al context de les mateixes» (López-Aranguren, 2016, p. 2). S'han obtingut 12 respostes de les comissions i grups de treball següents:

- Dependència i Discapacitat
- Emergències i Catàstrofes
- Gènere
- Grup de treball de Toxicomanies de Barcelona
- Grup de treball de treballadors/es socials sèniors de Lleida
- Grup de treball de Treball Social en l'àmbit educatiu de Barcelona
- Peritatge Social
- Salut
- Salut Mental
- Serveis Socials Bàsics
- Supervisió
- Treball Social Comunitari.

La primera pregunta plantejada ha estat «Com enteneu la perspectiva d'infància en les polítiques socials?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «subjectes de dret», «l'infant en el centre» i «priorització de la infància».

La segona qüestió formulada ha estat «Creieu que els infants i adolescents són considerats com a veritables actors socials com ho són les famílies, els professionals o les entitats socials?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «desdibuixats dins de l'àmbit familiar», «actors en programes d'infància però amb recursos insuficients», «visió adultocentrista i paternalista» i «relació asimètrica entre adults i infants».

La tercera pregunta plantejada ha estat «Creieu que els infants i adolescents accedeixen de forma efectiva als seus drets com a subjectes de dret o bé ho fan com a subsidiaris dels drets dels seus progenitors o tutors legals?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «no són conscients dels seus drets», «els serveis treballen amb l'adult sense tenir en compte l'opinió de l'infant», «el que manifesta l'adult és la voluntat de l'infant» i «els/les adolescents tenen més consciència dels seus drets».

La quarta qüestió formulada ha estat «Penseu que els drets que protegeixen els infants i els/les adolescents d'acord amb la Convenció dels Drets de l'Infant (1989) i les altres lleis i normatives de protecció estan per sobre d'aquells drets que se'ls reconeixen com a persona i ciutadà/ana?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «no han de ser incompatibles», «els drets com a persona i ciutadà/ana no han d'estar en contradicció amb els drets de la infància» i «s'han de basar en els drets fonamentals».

La cinquena pregunta plantejada ha estat «Dins del vostre àmbit del Treball Social, quina és la consideració que es té dels infants i adolescents implicats en una situació familiar o social concreta? Com es té en compte la seva veu i grau de participació?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «no es consideren realment els interessos i propostes dels infants», «passa també amb les famílies, però ho poden exigir» i «preval la visió dels adults (pares o jutges)».

La sisena pregunta formulada ha estat «Dins del vostre àmbit del Treball Social, com es consideren els infants i els adolescents en les diverses lleis i normatives sectorials i quin és l'abast de la seva participació i implicació com a persona i ciutadà/ana?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «fomentar l'autonomia dels infants», «atendre les necessitats específiques de la infància i l'adolescència amb situacions de desigualtat» i «crear espais per tal d'acompanyar els infants i els/les adolescents en què és i què significa participar».

La setena i darrera qüestió plantejada ha estat «Dins del vostre àmbit del Treball Social, quines serien les millores o recomanacions que faríeu per vetllar per la perspectiva d'infància en les polítiques socials?». I les categories de resposta amb una major freqüència han estat «major sensibilitat cap a les necessitats dels infants amb protocols específics», «intervenció real de la infància i l'adolescència en les etapes de disseny i implementació de les polítiques socials», «anàlisi sistemàtica de dades de la situació de la infància i l'adolescència i les mesures implementades mitjançant un sistema d'indicadors» i «explorar el grau de coneixements dels infants i els/les adolescents sobre l'àmbit d'intervenció concret».

5

Conclusions i recomanacions

Després d'analitzar les polítiques socials sectorials i normatives en els diversos àmbits d'intervenció del Treball Social i les respostes rebudes en el qüestionari en línia de les comissions i grups de treball, podem concloure que la majoria de polítiques socials i normatives no incorporen plenament *la perspectiva d'infància* en els seus drets regulats, prestacions i serveis pel fet que no consideren els infants i adolescents com a *subjectes de dret* més que no pas com a *objectes de protecció*. Aquest resultat coincideix plenament amb les tesis de Gaitán (2006), quan argumenta que es prioritzen els drets que protegeixen els menors d'edat sobre aquells que se'ls assignen com a persona i ciutadà/ana. També pel fet que no es tenen en compte els infants i adolescents com a veritables actors socials que pertanyen a un grup social que interactua amb els altres grups de la societat. Potser la societat encara considera que els infants i adolescents «són incapaços» i es posa en dubte l'exercici d'aquests drets de manera autònoma.

Es constaten les dificultats per operativitzar i concretar el significat dels principis analitzats *interès superior de l'infant* i *dret a ser escoltat* i *a expressar la seva opinió* en les diverses polítiques socials sectorials i normatives, de manera que quedin garantits els mecanismes d'escolta i participació dels infants i adolescents en la presa de decisions sobre aquells aspectes que els afecten en la seva vida quotidiana. I que s'incorporin de manera real en la presa de decisions final sobre aquests aspectes de la seva vida, atès que moltes vegades aquesta participació es du a terme amb la intermediació dels adults referents.

En aquest context, pensem que el Treball Social esdevé una disciplina professional clau que aporta un coneixement i una trajectòria d'atenció en les diverses realitats i contextos pels quals transiten els infants i adolescents fins a arribar a l'etapa adulta.

La finalitat del treball social amb els infants, adolescents i llurs famílies és identificar recursos i potencialitats per contribuir, fomentar i mobilitzar un context personal, familiar o social que afavoreixi una situació més ajustada a les diferents realitats i necessitats individuals. Tant des de la intervenció individual i familiar com des de la perspectiva més global i comunitària, promocionant les capacitats preservades de les persones amb les quals es treballa com també aportant elements de reflexió i anàlisi del context social. En aquest sentit, el Treball Social també incorpora en el seu repertori de competències l'anàlisi crítica del context en el qual es desenvolupen les persones i de les polítiques socials que s'implementen de manera que posi en evidència aquelles mancances, dèficits o situacions que afecten infants i llurs famílies; utilitzant estratègies que permetin un acompanyament que els ajudi a desplegar les fortaleses i potencialitats preservades. En aquesta funció, els treballadors socials hem de vetllar perquè els drets dels infants estiguin preservats en els diferents àmbits i posar l'accent en les bones pràctiques, alhora que facilitar els elements de millora en aquelles que ho necessitin.

Per això, pensem que la presència dels treballadors i treballadores socials és prescriptiva en tots els sistemes per poder aportar una visió que connecta necessitats, indicadors i potencialitats al voltant del benestar integral dels infants. Sobretot, en aquests moments, el compromís del Treball Social ha de ser més ferm per mantenir-se alerta, especialment amb col·lectius de vulnerabilitat com poden ser els infants i adolescents, ja que les repercussions que pot tenir en la formació com a individus i en la nostra societat a llarg termini, pot suposar un risc per al seu benestar, per a la convivència en general i per a la salut mental de la nostra societat.

Des d'aquesta mirada professional, els treballadors i les treballadores socials que conformem la Comissió d'Infància i Família del Col·legi professional, fem les recomanacions següents després d'aquest treball diagnòstic:

- La importància que l'*interès superior de l'infant* regeixi qualsevol decisió política, administrativa o privada. Encara que apareix a gairebé tota la normativa analitzada, l'operativització d'aquest principi esdevé un punt que necessita un major recorregut per a la seva aplicació, tal com ja assenyalen els informes d'organismes o institucions consultats;
- Que l'avaluació de les polítiques socials sigui una realitat i que s'articuli un sistema d'indicadors globals que permeti una anàlisi acurada de la situació real de la infància a Catalunya. Per dur-ho a terme, caldria que es garanteixi la participació efectiva dels infants i adolescents en aquesta diagnosi, també en el disseny, la dotació pressupostària i l'impacte de les polítiques socials.
- Que la participació dels infants i adolescents parteixi de la concepció d'aquests com a ciutadans de ple dret i que, per tant, puguin fer-ho en totes aquelles decisions i aspectes que els afecten directament. En conseqüència, s'ha de treballar per implementar una cultura de la participació en els diferents àmbits pels quals transiten els infants i adolescents, d'acord amb la seva edat i, sobretot, creant amb ells aquests espais de participació per evitar que es facin des de la visió adulta. També tenint en compte els professionals que els acompanyen, de manera que se'ls doti de recursos suficients per fer real i efectiu aquest acompanyament.
- S'ha de vetllar perquè els infants i adolescents disposin de la informació necessària, i hi tinguin un accés regulat, sobretot d'aquelles informacions que tenen a veure amb àrees de la seva vida.
- També s'haurien d'establir mecanismes de coordinació eficients i eficaços entre els diferents sistemes que estan implicats o poden estar-hi en la vida dels infants i adolescents. D'aquesta manera, les actuacions i decisions estarien marcades per la *transversalitat* necessària per respondre a una mirada holística sobre les necessitats dels infants i adolescents i així garantir-los un *desenvolupament integral*.
- En aquesta línia, la *inequitat territorial* esdevé un punt que s'ha observat en aquesta aproximació diagnòstica de les polítiques socials com un element que incideix en la garantia dels drets dels infants. La variabili-

tat en el desplegament d'alguns recursos i serveis en la globalitat del nostre territori esdevé un factor que impedeix assolir l'equitat necessària per posar a l'abast dels infants i adolescents la igualtat en l'accés a diversos recursos i serveis.

- Afavorir que les accions preventives esdevinguin la premissa fonamental de les polítiques socials en els diversos sectors que afecten la vida dels infants i adolescents. D'aquesta manera, es podrà anar substituint progressivament un model d'intervenció centrat en el risc i en la vulnerabilitat en un model basat en la prevenció, la promoció i la participació de tots els actors implicats, fonamentat en les potencialitats i recursos dels infants i adolescents.

6

Referències bibliogràfiques i normatives

Catalunya. (2007). Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials. (DOGC, núm. 4990, 18 d'octubre de 2007, p. 37788-37839).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/4990/1886511.pdf>

Catalunya. (2007). Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge. (DOGC, núm. 5044, 9 de gener de 2008, p. 1609-1688).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5044/934180.pdf>

Catalunya. (2009). Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació. (DOGC, núm. 5422, 16 de juliol de 2009, p. 56589-56682).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5422/1438721.pdf>

Catalunya. (2010). Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. (DOGC, núm. 5641, 2 de juny de 2010, p. 42475-42536).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5641/1814781.pdf>

Catalunya. (2015). Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica. (DOGC, núm. 6928, 5 d'agost de 2015, p. 1-9).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/6928/1438494.pdf>

- Catalunya. (2016). Llei 4/2016, de 23 de desembre, de mesures de protecció al dret a l'habitatge de les persones en risc d'exclusió residencial. (DOGC, núm. 7276, 29 de desembre de 2016, p. 1-23).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/7276/1570471.pdf>
- Catalunya. (2019). Resolució TES/987/2019, de 15 d'abril, per la qual es publica el reglament de la mesa de valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials de Catalunya.
<https://www.parlament.cat/document/bopc/275910695.pdf>
- Catalunya. (2021). Decret Llei 26/2021, de 30 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi Civil de Catalunya en relació amb la violència vicària. (DOGC, núm. 8556, 2 de desembre de 2021, p. 1-5).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8556/1881046.pdf>
- Defensor del Pueblo. (2014). *Estudio sobre la escucha y el interés superior del menor. Revisión judicial de medidas de protección y procesos de familia*.
<https://www.defensordelpueblo.es/informe-monografico/estudio-sobre-la-escucha-y-el-interes-superior-del-menor-revision-judicial-de-medidas-de-proteccion-y-procesos-de-familia-mayo-2014/>
- Espanya. (1978). Constitució espanyola de 1978. (BOE, núm. 311, p. 29315-29342).
[https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/\(1\)/dof/mul/pdf](https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)/dof/mul/pdf)
- Espanya. (1982). Llei orgànica 1/1982 de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge. (BOE, núm. 115, 14 de maig de 1982, p. 12702-12730).
<https://www.boe.es/eli/es/lo/1982/05/05/1/dof/spa/pdf>
- Espanya. (2000). Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, amb les modificacions introduïdes per la Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre. (BOE, núm. 10, 12 de gener de 2000, p. 1139-1150).
<https://www.boe.es/boe/dias/2000/01/12/pdfs/A01139-01150.pdf>

- Espanya. (2000). Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. (BOE, núm. 11, 13 de gener de 2000, p. 1422-1441).
<https://www.boe.es/boe/dias/2000/01/13/pdfs/A01422-01441.pdf>
- Espanya. (2002). Llei orgànica 41/2002, de 14 de novembre, bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica. (BOE, núm. 274, 15 de novembre de 2002, p. 1-14).
<https://www.boe.es/buscar/pdf/2002/BOE-A-2002-22188-consolidado.pdf>
- Espanya. (2006). Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació. (BOE, núm. 106, 4 de maig de 2006, p. 1-171).
<https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-7899-consolidado.pdf>
- Espanya. (2007). Reial decret 240/2007, que regula l'entrada, lliure circulació i residència a Espanya dels ciutadans dels estats membres. (BOE, núm. 51, 28 de febrer de 2007, p. 1-21).
<https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-4184-consolidado.pdf>
- Espanya. (2009). Llei orgànica 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària. (BOE, núm. 263, 31 d'octubre de 2009, p. 1-28).
<https://www.boe.es/buscar/pdf/2009/BOE-A-2009-17242-consolidado.pdf>
- Espanya. (2015). Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre de 1995, del Codi Penal. (BOE, núm. 77, 31 de març de 2015, p. 27061-27176).
<https://www.boe.es/boe/dias/2015/03/31/pdfs/BOE-A-2015-3439.pdf>
- Espanya. (2015). Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delicte. (BOE, núm. 101, 28 d'abril de 2015, p. 36569-36598).
<https://www.boe.es/boe/dias/2015/04/28/pdfs/BOE-A-2015-4606.pdf>

- Espanya. (2015). Reial decret 1110/2015, d'11 de desembre, pel qual es regula el Registre Central de Delinqüents Sexuals. (BOE, núm. 312, 30 de desembre de 2015, p. 123182-123190).
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-14264>
- Espanya. (2018). Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals. (BOE, núm. 294, 6 de desembre de 2018, p. 119788-119857).
<https://www.boe.es/boe/dias/2018/12/06/pdfs/BOE-A-2018-16673.pdf>
- Espanya. (2020). Llei orgànica, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació. (BOE, núm. 340, 30 de desembre de 2020, p. 122868-122953).
https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2020-17264
- Espanya. (2021). Llei orgànica 3/2021, de 25 de març de 2021, de regulació de l'eutanàsia. (BOE, núm. 72, 25 de març de 2021, p. 1-13).
<https://www.boe.es/boe/dias/2021/03/25/pdfs/BOE-A-2021-4628.pdf>
- Espanya. (2021). Llei orgànica 8/2021, de 2 de juny, per la qual es reforma la legislació civil i processal per al suport a les persones amb discapacitat en l'exercici de la seva capacitat jurídica. (BOE, núm. 132, 3 de juny de 2021, p. 67789-67856).
<https://www.boe.es/boe/dias/2021/06/03/pdfs/BOE-A-2021-9233.pdf>
- Espanya. (2021). Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i adolescència enfront de la violència. (BOE, núm. 134, 5 de juny de 2021, p. 68657-68730).
<https://www.boe.es/eli/es/lo/2021/06/04/8/con>
- Europa. (1980). Conveni europeu relatiu al reconeixement i l'execució de decisions en matèria de custòdia de menors, així com el restabliment de la dita custòdia, Luxemburg, 20 de maig de 1980. (BOE, núm. 210, 1 de setembre de 1984, p. 25291-25295).
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1984-19540>

- Europa. (1992). Carta europea dels drets de l'infant, aprovada per Resolució A3-0172/92 del Parlament Europeu. (BCE, núm. 241, 21 de setembre de 1992, p. 67-73).
<https://www.parlament.cat/document/intrade/187135>
- Europa. (2000). Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea feta a Niça el 7 de desembre de 2000. (DOUE, núm. 83, 30 de març de 2000, p. 391-403).
<https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00389-00403.pdf>
- Europa. (2003). Reglament (CE) NO 2201/2003 del Consell, de 27 de novembre de 2003, relatiu a la competència, el reconeixement i l'execució de resolucions judicials en matèria matrimonial, i de responsabilitat parental. (DOUE, núm. 338, 23 de desembre de 2003, p. 1-29).
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2003-82188>
- Europa. (2016). Reglament (UE) 2016/679 del Parlament Europeu i del Consell, de 27 d'abril de 2016, relatiu a la protecció de les persones físiques, pel que fa al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades, pel qual es deroga la Directiva 95/46/CE. (DOUE, núm. 119, 4 de maig de 2016, p. 1-88).
<https://www.boe.es/doue/2016/119/L00001-00088.pdf>
- Gaitán, L. (2006). El bienestar social de la infancia y los derechos de los niños. *Política y Sociedad*, 43(1), p. 63-80.
<https://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/view/POSO0606130063A/22657>
- Gaitán, L. (2018). Los derechos humanos de los niños. *Sociedades e Infancia*, 2, p. 17-37.
<https://revistas.ucm.es/index.php/SOCI/article/view/59491/4564456548126>
- Generalitat de Catalunya. (2002). Decret 92/2002, de 5 de març, pel qual s'estableixen la tipologia i les condicions funcionals dels centres i serveis socio-sanitaris i se'n fixen les normes d'autorització. (DOGC, núm. 3597, 18 de març de 2002, p. 1-14).
<https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?document-tid=276526>

- Generalitat de Catalunya. (2006). Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya. (DOGC, núm. 4670, 6 de juliol de 2006, p. 30093-30099). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/4670/493855.pdf>
- Generalitat de Catalunya. (2009). Ordre MAH/402/2009, de 5 d'agost, per la qual es regulen les prestacions permanents per al pagament del lloguer. (DOGC, núm. 5470, 23 de setembre de 2009, p.1-10). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5470/1442678.pdf>
- Generalitat de Catalunya. (2013). *Pacte per a la Infància a Catalunya*. Departament de Benestar Social i Família. https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/pacte_infancia__catalunya/pacte_infancia_catalunya___juliol_2013.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2015). *Model de serveis socials bàsics de Catalunya*. Departament de Benestar Social i Família, Eines 22. https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/11serveis_socials/model_serveis_socials_basics_catalunya/model_serveis_socials_basics_catalunya.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2016). Acord GOV/79/2016, de 14 de juny, pel qual s'aprova el Protocol d'actuació entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies, i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu. (DOGC, núm. 7143, 16 de juny de 2016, p. 1-2). https://www.edubcn.cat/racs_gene/extra/04_prevencio_maltractament_infantil/marc_legal_Acord_de_GOV_79_2016.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2016). *Protocol d'actuació entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies, i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu*. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaadolescencia/proteccio_infancia_i_adolescencia/maltractaments/protocol_actuacio_maltractament_infantil_ambit_educatiu/protocol_actuacio_situacions_maltractament_infantil_adolescent_ambit_educatiu.pdf

Generalitat de Catalunya. (2016). Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys. (DOGC, núm. 7157, 7 de juliol de 2016, p. 1-11). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/7157/1513060.pdf>

Generalitat de Catalunya. (2017). *Protocol Marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya*. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaadolescencia/DEST_columna_dreta/documents/Protocol-Marc-Maltractament-IA.pdf

Generalitat de Catalunya. (2017). Decret 150/2017, de 17 d'octubre de 2017, de l'atenció educativa. (DOGC, núm. 7477, 19 d'octubre de 2017, p. 1-18). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/7477/1639866.pdf>

Generalitat de Catalunya. (2019). *Informe sobre l'estat dels serveis socials a Catalunya*. Departament de Drets Socials. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/15serveissocials/sistema_catala_serveis_socials/documents/informe_estat_serveis_socials/Informe-sobre-lestat-dels-serveis-socials-2019.pdf

Generalitat de Catalunya. (2020). Acord GOV/60/2020, de 14 d'abril, pel qual s'aprova el Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya. (DOGC, núm. 8113, 16 d'abril de 2020, p. 1-45). <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8113/1792107.pdf>
https://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/vacances_i_estades/prevencio_maltractament_infantil/Protocol-de-prevencio-dels-abusos-sexuals-i-altres-maltractaments-en-lambit-de-leducacio-en-el-leure.pdf

- Generalitat de Catalunya. (2020). *Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya*. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.
https://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/vacances_i_estades/prevencio_maltractament_infantil/Protocol-de-prevencio-dels-abusos-sexuals-i-altres-maltractaments-en-lambit-de-leducacio-en-el-leure.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2021). Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa. (DOGC, núm. 8344, 18 de febrer de 2021, p. 1-35).
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8344/1836750.pdf>
- Generalitat de Catalunya. (2021). *Pla de Salut de Catalunya (2021-2025)*. Departament de Salut.
https://salutweb.gencat.cat/web/.content/_departament/pla-de-salut/pla-de-salut-2021-2025/pla-salut-catalunya-2021-2025.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2021). *II Pla estratègic de Serveis Socials 2021-2024*. Departament de Drets Socials.
https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/serveis_socials/pla-estrategic-de-serveis-socials-de-catalunya/PESS2021-24/
- Generalitat de Catalunya. (2022). *Observatori dels Drets de la Infància*. Departament de Drets Socials.
https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/infancia_i_adolescencia/observatori_drets_infancia/
- González León, C. «Aspectos legales sobre el paciente menor de edad». Congreso de actualización en pediatría, 2022. Madrid: Lúa Ediciones 3.0; 2022. p. 135-140.
<https://www.aepap.org/biblioteca/cursos/18o-congreso-de-actualizacion-ponencias>
- López-Aranguren, E. (2016). «El análisis de contenido tradicional». En García, M.; Alvira, F. R.; Alonso, L. E.; Escobar, M. (coord.). *El análisis de la realidad social: métodos y técnicas de investigación* (p. 594-616). Alianza Editorial 4a ed.

https://ocac.cl/wp-content/uploads/2015/01/lopez-aranguren_analisis-de-contenido.pdf

ONU. (1989). Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989.

<https://www.bienestaryproteccioninfantil.es/fuentes1a.asp?sec=13&subs=16&cod=116>

ONU. (1990). Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat adoptades per l'Assemblea General en la Resolució 45/113, de 14 de desembre de 1990. <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2002/1423.pdf?file=fileadmin/Documentos/BDL/2002/1423>

ONU. (2013). Observació general 14, del 29 de maig de 2013, del Comitè de les Nacions Unides de Drets del Nen. (Nacions Unides, p.22). <https://www.refworld.org/es/docid/51ef9aa14.html>

ONU. (2016). Observació general núm. 19 del Comitè de Drets de l'Infant sobre l'elaboració de pressupostos públics per fer efectius els drets del nen. Nacions Unides.

<https://www.bienestaryproteccioninfantil.es/fuentes1a.asp?sec=1&subs=477&cod=2973>

Qvortrup, J.; Corsaro, W. A.; Honig, M. (eds.). (2009). *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Palgrave Macmillan.

<https://revistas.ucm.es/index.php/SOCI/article/view/56250/51622>

Save the Children. (2018). *La situació dels drets dels infants a Catalunya*. Save the Children.

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/03082018_stc_child_rightssituationanalysis_online_version.pdf

Síndic de greuges de Catalunya. (2019). *Informe sobre els drets de l'infant*. Síndic de greuges. https://www.sindic.cat/site/unitFiles/6720/Informe%20infancia_2019_cat.pdf

Síndic de greuges de Catalunya. (2020). *El drets dels infants i adolescents: centre d'atenció en les separacions conflictives*. Síndic de greuges. https://www.sindic.cat/site/unitFiles/7481/Informe%20sobre%20separacions%20conflictives_cat_ok.pdf

Taula per la Infància i l'Adolescència de Catalunya, TIAC. (2019). *Polítiques per a la infància i l'adolescència de Catalunya*.

Susin, E. (2014). Dret de l'infant a ser escoltat en el dret de família de la Unió Europea. Especial referència a França. *Butlletí d'infància*, 82.

Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. (2019). *Circuit simplificat d'intervenció i protocols per a la millora de la convivència*. Generalitat de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/>

Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. (2019). *Pla Les escoles lliures de violències (LELV)*. Generalitat de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/pla-escoles-lliures-de-violencies/>

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

www.tscat.cat

